

Öğretmen Adaylarının Bilgi Toplumunda Değerlere İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi¹

Esen Altunay
Münevver Yalçınkaya
Ege Üniversitesi, İzmir

Bu çalışmanın amacı; öğretmen adaylarının bilgi toplumunda değerlere ilişkin görüşlerini saptamak ve bu görüşlerin bazı değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediğini belirlemektir. Çalışmada, betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, seçkisiz yöntemle seçilen 514 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Öğretmen adaylarının geleneksel, evrensel ve hedonistik değer alanlarına ilişkin görüşleri cinsiyet, yaş, mezun oldukları okul türü, katıldıkları sosyal etkinlik sayısı, anne/baba eğitim düzeyi, ailenin gelir düzeyi ve yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdiği yer değişkenlerine göre incelenmiştir. Verilerin analizinde, yüzde, frekans, aritmetik ortalama, standart sapma, t testi ve varyans analizi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; öğretmen adaylarının geleneksel, evrensel ve hedonistik değer alanlarına yüksek düzeyde önem verdikleri görülmüştür. Değer alanlarına ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri çok önemli düzeyindedir. Bunun yanında öğretmen adaylarının cinsiyet, yaş, mezun oldukları lise türü ve katıldıkları sosyal etkinlik sayısına göre değer alanlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Anahtar sözcükler: Değer algısı, bilgi toplumunda değerler, öğretmen adayları

¹Bu makale 1-4 Eylül 2009. tarihlerinde düzenlenen 18. Eğitim Bilimleri Kurultayı'nda sunulan *Bilgi toplumunda öğretmen adaylarının değerlere ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* başlıklı bildiriye dayalı olarak geliştirilmiş ve genişletilmiştir.

Atıf için / Please cite as:

Altunay, E., & Yalçınkaya, M. (2011). Öğretmen adaylarının bilgi toplumunda değerlere ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi [Educational Administration: Theory and Practice]*, 17(1), 5-28.

Examining Teacher Candidates' Views about Values in Knowledge Society by Some Variables

Background. Life styles are shaped by value preferences of individuals. Values have been conceptualized into three broad categories, including traditional values, universal values and hedonistic values (Roy, 2003; Akbaba, 2004; Uyguç, 2003). These value dimensions are examined in relation to values which must be attached to importance in knowledge society.

Purpose. The purpose of this study is to examine the teacher candidates' opinions about values in Knowledge Society and to determine *whether* their opinions vary by gender, age, types of high schools graduated from, social activities, parents' education and income level.

Method. Subjects were 514 randomly selected teacher candidates selected from among students enrolled in teacher training programs in Ege University, Education Faculty during the spring term of 2008-2009 academic year.

Data were collected by using "Values Scale", a five point rating scale developed by the researchers. Traditional, universal and hedonistic values subscales were determined based on review of literature on values in Knowledge Society.

Initial list of item pool was comprised of 40 items in the first draft of the scale. All items in the pool were discussed with experts and the revised scale was the pilot tested with 400 teacher candidates. A reliability analysis showed that 2 items had a communality value less than .30. These items were removed from the scale. Reliability analysis produced a Cronbach's Alpha coefficient of .86 for traditional values subscales, .92 for universal values subscales and .75 for hedonistic values subscales. Confirmatory factor analysis was used to test factor structure of the scale.

SPSS 15.00 program was used for analyzing the data. Data were analyzed by using percent, arithmetic means, standard deviation, independent samples t-test and one way ANOVA. Differences in teacher candidates' views were examined by gender, age, types of high schools graduated from, social activities, parents' education and income level.

Results and implications. Findings indicated teacher candidates reported relatively high level of internalization of traditional ($\bar{x} = 4.37$; SD = 0.498), universal ($\bar{x} = 4.27$; SD = 0.506) and hedonistic values ($\bar{x} = 4.26$; SD = 0.576). Analysis of values by gender showed that female teacher candidates reported significantly higher perceptions of traditional ($t_{(512)} = 3.73$; $p = .000$), universal ($t_{(512)} = 3.47$; $p = .001$), and hedonistic values ($t_{(512)} = 2.83$; $p = .003$). A significant difference also observed in traditional values by age ($F_{(2;514)} = 4.24$; $p = .015$), 18-22 age group scoring lower than the older age groups. But no

statistically significant differences were observed in universal values and hedonistic values by age.

Variance analysis of value scores showed a significant difference in traditional values by types high schools graduated from ($F_{(2;514)} = 5.85$; $p = .003$), general high school graduates scoring significantly higher than the teachers high school graduates. There were no statistically significant differences in universal values and hedonistic values by types high schools graduated from.

Although there were no statistically significant differences in teacher candidates' traditional values by number of social activities participated in, significant differences were observed in universal values ($F_{(2;514)} = 5.82$; $p = .003$) and hedonistic values ($F_{(2;514)} = 3.22$; $p = .041$). Universal values and hedonistic values scores significantly increased by number of social activities participated in by teacher candidates. No statistically significant differences were observed in teacher candidates values by parents' education and income level.

The results of this study demonstrated that the number of social activities teacher candidates participates significantly affects universal values. Teacher candidates' universal values may be significantly enhanced by creating further opportunities to participate in social activities in teacher training programs.

Keywords: *Value perception, values in knowledge society, teacher candidates*

Kültürel, sosyal, ekonomik ve teknolojik değişimlerin hızla yaşandığı bilgi toplumuna uyum sağlamada önemli değer değişimleri yaşanmaktadır. Toplumsal değişimde öne çıkan değerler, hem bireyin hem örgütün davranışları açısından önemli görülmekte ve bu önem gittikçe artmaktadır. Bu nedenle bilgi toplumuna ilişkin yükselen değerlerin toplumsal ve bireysel bazda irdelenmesi önem taşımaktadır.

Bilgi toplumu; bilginin temel güç ve ana sermaye olduğu, toplumsal yaşamın her aşamasını aydınlattığı, yönlendirdiği ve başlıca güç olduğu bir yaşam biçimidir. Bilgi toplumu, temelde “bilgi insanı, bilgi organizasyonları, öğrenen birey ve öğrenen organizasyonların” varlığı ile gerçekleşmektedir. Bu doğrultuda, bilgi toplumunun temel karakteristiği de “öğrenen toplum” olarak şekillenmektedir (Fındıkçı, 1998; akt. Bulurman, 2002).

Bilgi toplumunun insanı, bilginin birikimli olma niteliği nedeniyle sürekli öğrenmeyle kendini geliştiren, böylece etkin olan insandır. Sanayi toplumunun “bireyci-girişimci” insanı yerine; bilgi toplumunun insanı, bilgiyi paylaşan, her alan ve konuda etkin, sosyal bir insan modelidir. Etkin insan, çevresiyle sürekli etkileşim içindedir. Bireyci değil; ekipçi ve sosyaldır. Başarıya tek başına değil, ekip olarak yönelendir (Erkan, 2006). Bilgi toplumunda birey, bilim dünyasının verilerini anlamak, yorumlamak, kullanmak, yenilerini ortaya koymak ve problem çözme yeteneği kazanmak durumundadır. Bilgi toplumunda, bireylerin yaratıcı, sorgulayıcı, düşünen ve üretebilen insanlar olmaları gerekir.

Eğitim örgütlerinin bilgi toplumundaki rolü değişmektedir. Bilgi toplumunda eğitim, yaratıcı ve yenilikçi insanlar yetiştirmeyi temel amaç edinmektedir. Bugün, artık bilginin doğrudan bireye aktarılması değil, bireyin gerek duyduğu bilgilere nasıl ve hangi yollarla ulaşacağını öğretilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Çalık ve Sezgin, 2005). Yirmi birinci yüzyıl; yetersizliklerin tolere edilemeyeceği ve yetersiz olanın kendini tüketebileceği ve bir anlamda rekabeti destekleyici bir anlayışı güçlendirmektedir. Bilgi toplumunun önemli olgularından biri olan küreselleşme, kültürlerin etkileşmesi sonucu, evrensel bir dünya kültürü olarak düşünüldüğünde, yerel kültürlerin kendini koruması noktasında, değerler önem teşkil etmektedir. Böyle bir durumda, eğitimin hem evrensel değerleri hem de millî değerleri güçlendirecek şekilde yapılandırılması ve değişen dünya değerleriyle uyum sağlaması beklenmektedir. Bireyin hedeflenen özelliklerini ve bu özelliklere sahip bireyleri yetiştirecek öğretmenler, söz konusu değişimlere hakim değer ve becerileri geliştirmelidir (Oktay ve Esmer, 2008).

Değerler, toplumun sosyo-kültürel öğelerine anlam veren en önemli ölçütlerdir (Özensel, 2003). Kişiyi ve gruba yararlı, kişi ve grup için istenir veya kişi ve/veya grup tarafından beğenilen her şey değerdir (Fichter, 1990; akt. Özensel, 2003). Değerlerin öğrenilmesinde ise uyarıcı eşleşmesi (klasik koşullanma), takdir edilenin tekrar etmesi (operant koşullanma), sosyal onay, model alma ve taklit etme önemli rol oynamaktadır (Sarı, 2005).

Allport, Vernon ve Lindzey (1960), değerler sisteminin altı boyuttan oluştuğunu ileri sürmüşlerdir. Bunlar: estetik, teorik, ekonomik, siyasi, sosyal ve dinî değerlerdir (akt. Yaman, Taflan ve Çolak, 2009). Rokeach (1973; akt. Aktan ve Turan, 2008) değerleri terminal ve araçsal olmak üzere iki ana başlıkta toplamış, her bir başlık altında da on sekiz değer gruplamıştır. Hofstede'e (1980) göre değerler, bireylerin ve toplumların özelliklerini ve kültürlerini belirler. Bireylerin davranışlarında hem bireyin kendisi, hem de içinde bulunduğu durum etkilidir. Eğer bir bireyin zihinsel sistematığı ve içinde bulunduğu durum bilinirse, bireyin davranışı da kestirilebilir. Bu durumu Hofstede, sistematığın evrensellik, bireysellik ve kolektiflik özellikleriyle açıklar. Evrensellik, en az kendine özgü olma, ama en temel özellik olarak belirlenir. Bütün insanlar için geçerli olan bu düzey, insanın genetik olarak sahip olduğu bir sistemdir. Gülmek ve ağlamak gibi davranışlar bu boyuta girer. Kolektiflik düzeyi ise insanların bir kısmı için aynıdır (Akt. Aktan ve Turan, 2008; Sağnak, 2005). Schwartz (1992) ise değerleri; güç, başarı, hedonizm, güdüleme ve özdenetim gibi bireyselliğe yönelik değerler; cömertlik, gelenek ve konformite gibi kolektivizme yönelik değerler; evrenselcilik ve güvenlik değerlerini ise ikisinin karışımı değerler olarak sınıflamıştır (Orhan, 1997).

Özden'e (2008) göre bilgi toplumunun yeni değerleri şunlardır: Bilimsel bilgi geçicidir; eğitim, derin anlamalar sağlamalıdır; bilgi, yeni bilgi üretmek için edinilir. Aktan'a (1998) göre ise değişen dünyada eski geleneksel değerler ve ilkeler yerini yeni global değerlere bırakmaktadır. Global değerler, insanlığın üzerinde uzlaşmaya vardığı yeni toplumsal amaçları ifade etmektedir. Dünyadaki değişim trendi izlendiğinde, başlıca on temel global değer ya da ortak değer giderek önem kazandığı gözlemlenmektedir. Bunlar; özgürlük, refah, adalet, hoşgörü, uzlaşma, barış, düzen, bilgi, ahlak ve kalitedir.

Her toplum zaman içerisinde kendisini yansıtan ve diğer toplumlardan farklı kılan kendi kültürünü geliştirmektedir. Örgüt kültürünün bir ögesi olan değerler, bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösterir. Erdem'e (2003) göre, üniversitelerin örgüt kültüründe olması gereken değerler şunlardır: Bilimsel (akademik) değerler; bilimsellik, bilgiye değer verme, bilgi üretimi

için fedakârlık, insani değerler; toplumdaki her insanın değerli olması, öğrencinin kişiliğine saygı, etik değerler; doğruluk, dürüstlük, güven...

Örgütleri, güçlü örgütler yapan, güçlü kültüre sahip olmalarıdır. Örgütsel değerler ortak bir kültür oluşturmak, üyeleri motive etmek, oluşabilecek değer çatışmalarını yönetmek ve etkili iletişim sağlamada çok önemli rol üstlenirler. Bu nedenle değerler, örgütlerin varlıklarını sürdürebilmesinde ve amaçlarına ulaşmasında etkili araçlar olarak nitelendirilebilir (Gerald, 1990; akt. Özgener, 2000).

İnsanları keşfedip onları anlayabilmek için değer kavramının ve insanların değer algılarının farkında olmak gerekir. Değişik ırk, etnik grup ve geçmişe sahip insanlar birbirlerinin değer sistemlerini anlarsa, birbirlerine daha anlayışlı ve daha toleranslı yaklaşabilirler. Benzer şekilde, yöneticiler ve çalışanlar birbirlerinin değerlerini daha iyi anlarsa, çalışma yaşamına ilişkin problemler daha etkili bir biçimde çözülebilir (Reece ve Brand, 2005: akt. Yılmaz, 2008). Çalışanların değerleri ve öncelikleri ile örgüt değerleri ve öncelikleri uyumlu olduğunda, çalışanlar daha mutlu olmakta ve örgütle ilişkilerini devam ettirebilmektedirler. Posner ve Schmidt'e (1993) göre örgütte paylaşılan değerler ile çalışanların iş tutumları arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır. Yani paylaşılan değerlerin düzeyinin yüksek olması çalışanların iş doyumunu artırmakta ve örgütsel bağlılık düzeyini yükseltmektedir (Akt. Yılmaz, 2008).

Bu bağlamda, bilgi toplumunda öne çıkan ve örgütlerde uyumu artıran ortak evrensel değerlerin kazandırılması ve eğitim sisteminin buna uygun olarak yapılandırılması önem taşımaktadır. Birey aynı anda, farklı düzeylerde birçok değeri benimseyebilmektedir. Bireyin en çok benimsediği değerler yaşam tarzını şekillendirmektedir. Schwartz'ın (1992) yaptığı değerler sınıflamasında alt boyutlar; güç, başarı, uyarılma, özdenetim, hazcılık, evrensellik, geleneksellik, yardımseverlik, uyum, güvenlik olarak sıralanmaktadır. Schwartz'ın yaptığı sınıflamadaki hazcılık, evrensellik, geleneksellik alt boyutları, Uyguc'un (2003) yaptığı sınıflama ile benzerlik göstermektedir. Bu çalışmalarda değer sınıflamalarında yer alan değerler ile alanyazında bilgi toplumuna ilişkin önemsenmesi gereken değerler karşılaştırılmış ve örtüşen noktalar temel alınmıştır. Günümüzde, bireyden beklenen bilgi toplumuna uyum sağlamasıdır. Bu konuda ona yardımcı olabilecek üç değer alanı örüntüsü şöyle özetlenebilir: Geleneksel değerler; adil olmak, güvenlik, dostluk, ahlaki tutarlılık, güven, saygı, sadakat, sorumluluk vb. hedonistik değerler; özgürlük, başarı, heyecan, rahat bir yaşam ve son olarak evrensel değerler; dünya barışı, bilgiye önem vermek, bilimsel tutum/araştırma vb. (Hofstede, 1984; Rokeach, 1973; Shwartz, 1992: akt. Roy, 2003; Akbaba, 2004; Uyguc, 2003). Tüm dünyayı ve insanlığı

ilgilendiren değerleri evrensel değerler; belli uluslara ilişkin, o ulusun duygularını ifade eden, sosyal dayanışma ve toplulukçuluğun önemini vurgulayan değerleri geleneksel (toplumsal) değerler; bireyselliği ön plana çıkaran değerleri ise hedonistik değerler biçiminde ifade etmek mümkündür (Uyguç, 2003; Evin ve Kafadar, 2004).

Geleneksel değerler, bireyin, toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettirmesini sağlayan değerlerdir (Koca, 2009). Bireylerin, kendilerine toplum tarafından sunulan örf ve adetler ile genel kabul görmüş geleneklere bağlılığını ifade etmektedir. Geleneksel değerleri benimsemiş bireylerin yenilikleri kısa vadede kabul edemediği ve değişime temkinli yaklaştığı söylenebilir (Bayazıtlı, Yayla ve Gürel, 2006).

Evrensel değerler, başkalarının gelişimi ve kişisel ilgilerin aşılması ile ilgilidir (Devrani, 2010). Evrensel değerlerin temelinde, dünyaya gelen her insanın yaşamına saygı duyulmasının gerekliliği, bu temelin üzerinde hayatın şekillendirilmesi yatmaktadır. Bu şekillendirme ilk olarak 18. yüzyılda kapsamlı olarak dile getirilen hak, eşitlik ve özgürlük kavramlarını; ırk, din ve vicdan ayrımı yapmadan farklı kültürlerle saygıyı içerir (Demir ve Koç, 2009). Evrensel değerlerin aynı zamanda gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem veren, bireyler tarafından önemsenen değerler olduğu söylenebilir (Koca, 2009).

Hedonizm, kişinin kendine düşkünlüğü ve duygusal olarak uyarılma isteğini gösterir (Devrani, 2010). Hedonistik değerleri benimsemiş bireyler, sosyal yaşamın odağına kendilerini koymakta ve haz aldıkları takdirde olguları benimsemektedirler. Yaşam değerleri arasında felsefe olarak doğuşu en eski çağlara kadar dayan hedonizmin, Kyrene Okulunun kurucusu olan Aristippos tarafından ilk olarak ortaya koyulduğu düşünülmektedir. Aristippos'a göre haz veren şey iyidir. Haz ve iyi aynı anlama gelmektedir (Akarsu, 1975: akt. Bayazıtlı, Yayla, ve Gürel, 2006).

Bireyin değer oluşumu göz önünde bulundurulduğunda, eğitim sistemi ve eğitimcilerin önemi daha net ortaya çıkmaktadır. Öğretmenlerin değerlerinin öğrenci davranışlarını etkilediği ile ilgili birçok araştırma bulgusu vardır (Brophy ve Good, 1986; Dickinson, 1990; akt. Yılmaz, 2009; Gözütok, 1995; Varış, 1973; akt. Sarı, 2005). Bu nedenle eğitim sürecinin temel unsurlarından biri olan öğretmenlerin sahip oldukları değerlerin önemi artmaktadır. Bu bağlamda geleceğin öğretmenleri olarak öğretmen adaylarının nasıl bir kültürlenme ve sosyalleşme içerisinde olduğunun, yani değerler sistemlerinin ve değer yönelimlerinin belirlenmesi önem kazanmaktadır.

Alanyazında öğretmen adayları, öğretmen ve yöneticilerin değerlere ilişkin görüşlerini ortaya koyan birçok çalışma olmasına rağmen (Turan ve Aktan, 2008; Koca, 2009; Coşkun ve Yıldırım, 2009; Aktepe ve Yel, 2009) bilgi toplumunun değerlerini belirlemeye ilişkin bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bilgi çağında yaşanan kültürel değişimler, kabul gören değerleri etkilemektedir. Bu nedenle öğretmen adaylarının değer algılarını inceleyen bu araştırma bulgularının, bu alandaki önemli bir eksikliği tamamlamada katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Bu çalışmada, 2008-2009 öğretim yılında Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören öğretmen adaylarının bilgi toplumu için önemli gördükleri değerlere ilişkin görüşlerini saptamak ve bu görüşlerin bazı değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediğini belirlemek ve bulgular ışığında öneriler geliştirmek amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğretmen adaylarının, evrensel, toplumsal (geleneksel) ve hedonistik değerlere ilişkin görüşleri nelerdir?

2. Öğretmen adaylarının değerlere ilişkin görüşleri; cinsiyet, yaş, mezun olduğu okul türü, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, gelir düzeyi, sosyal etkinliklere katılım sayısı ve yaşamın çoğunlukla geçtiği yere göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Bu araştırma, tarama modeline dayalı betimsel bir çalışma niteliğindedir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2008-2009 öğretim yılında Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesinde, sınıf öğretmenliği (284), okulöncesi öğretmenliği (204) ve orta öğretim fen (484) ve sosyal alanlar (498) eğitimi bölümlerinde öğrenim gören toplam 1470 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Örneklem için bu evrenden seçkisiz örnekleme yöntemiyle 514 öğretmen adayı seçilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının kişisel özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1
Öğretmen Adaylarının Kişisel Özelliklere Göre Dağılımı

Değişken	Grup	N	%
Cinsiyet	Kadın	349	67,9
	Erkek	165	32,1
Bölüm	İlköğretim Öğretmenliği	172	33,5
	Fen Bilgisi Öğretmenliği	155	30,2
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	187	36,4
Yaş	18-20	32	6,2
	20-22	155	30,2
	22 yaş ve üstü	325	63,2
Mezun olduğu lise türü	Genel Lise	417	81,1
	Öğretmen Lisesi	38	7,4
	Meslek Lisesi	59	11,5
Sosyal etkinlik türünün sayısı	1 tür etkinlik	149	29
	2-3 tür etkinlik	270	52,5
	4 tür ve daha fazla etkinlik	95	18,5
Anne eğitim düzeyi	Okuryazar	54	10,5
	İlkokul	221	43,0
	Ortaokul	37	7,2
	Lise	131	25,5
	Üniversite	71	13,8
Baba eğitim düzeyi	Okuryazar	21	4,1
	İlkokul	158	30,7
	Ortaokul	56	10,9
	Lise	155	30,2
	Üniversite	124	24,1
Ailenin Gelir düzeyi	650 TL ve altı	36	7,0
	650-1000 TL	119	23,2
	1000-1500 TL	160	31,1
	1500-2500 TL	121	23,5
	2500 TL ve üstü	78	15,2
Yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdiği yer	Köy	25	4,9
	İlçe	107	20,8
	Kent	118	23,0
	Büyük kent	256	49,8
	Yurtdışı	8	1,6

Tablo 1’de araştırmaya katılan çalışma grubunun kişisel özellikleri incelendiğinde, %67,9’unun kadın, %32,1’inin erkek olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının %36,4’ü sosyal alanlarda öğrenim görmekte ve %63,2’si 22 yaş ve üstü yaş grubundadır. Öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun (%81,1) genel liselerden mezun olduğu ve yarısından çoğunun iki-üç tür sosyal etkinliğe katıldığı (%52,5) görülmektedir. Aynı zamanda, çalışma grubunun anne eğitim düzeyinin (%43) ve baba eğitim düzeyinin (%30,7) daha çok ilkökul olduğu, aile gelir düzeyinin de 1000-1500 TL arasında (%31,1) olduğu ve yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdiği yer olarak büyük kentler (%49,8) olduğu görülmektedir.

Veri toplama aracı

Değerleri belirlemede, araştırmacılar tarafından bir ölçme aracının, ölçeğin geliştirilmesi düşünülmüştür. Ölçme aracının ilk bölümünde araştırmaya katılanların kişisel özelliklerini, ikinci bölümünde ise bilgi toplumuna ilişkin önem verdikleri değer alanlarını belirlemek amaçlanmıştır.

Ölçek geliştirme sürecinde, önce ilgili alan yazın taranıp, değer alanları belirlenmeye çalışılmıştır. Alan yazın taraması sürecinde, alandaki ölçekler incelenerek (Hofstede, 1984; Rokeach, 1973; akt. Uyguç, 2003; Akbaba, 2004;) toplam üç değer boyutu belirlenmiştir. Günümüz bilgi toplumunda öğretmen adaylarının benimsedikleri değerleri belirlemek amacıyla evrensel, toplumsal (geleneksel) ve hedonistik değer alanlarını kapsayan 40 değer maddesi yazılarak ölçek taslağı oluşturulmuştur. Taslak ölçekte katılımcıların belirtilen ifadelerle ilişkin katılım düzeylerini belirlemede Likert Tipi Beşli Derecelendirme Ölçeği kullanılmıştır. Likert Tipi Beşli Derecelendirme Ölçeği; (1) Önemsiz, (2) Az önemli, (3) Orta derecede önemli, (4) Önemli, (5) Çok önemli seçeneklerinden oluşmuştur.

Taslak ölçek, alanla ilgili öğretim üyelerine² uzman görüşleri için sunulmuş, içerik ve ifade yönünden gerekli düzeltmeler yapılarak, ön uygulama 400 kişilik bir gruba yapılmıştır. Ön uygulamaya dayalı olarak alt ölçeklerin iç tutarlılıkları Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı ile sınanmıştır. Ölçeğin tüm boyutlarında yer alan maddelerin faktör yük

² Ege Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Psikometri ABD öğretim üyesi Prof. Dr. Oya Somer, Eğitim Bilimleri, Eğitim Programları ve Öğretimi ABD öğretim üyesi Doç. Dr. Nilay Bümen, Ölçme ve Değerlendirme ABD öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Tuncay Öğretmen, Eğitim Yönetimi, Teftişi, Ekonomisi ve Planlaması ABD öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Yılmaz Tonbul

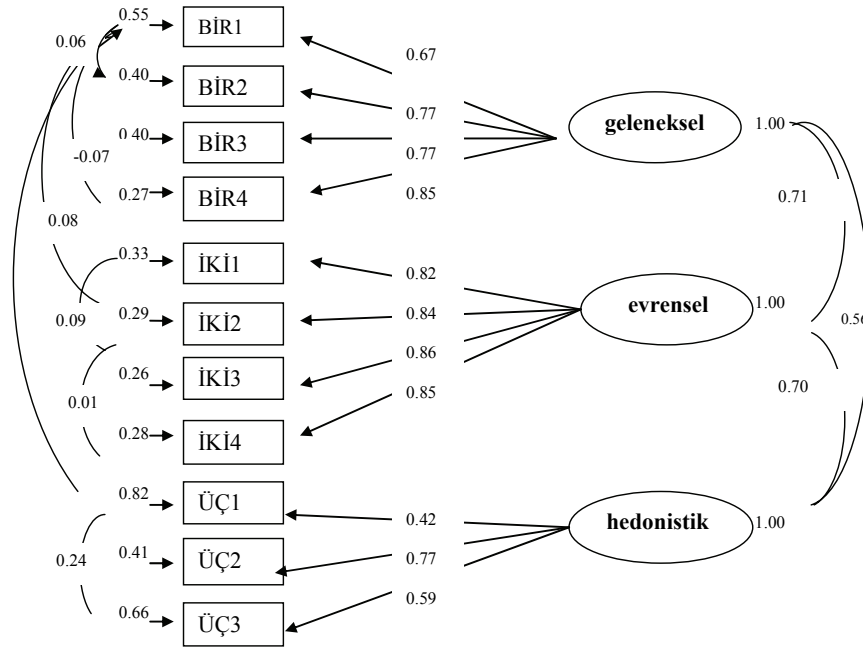
değerleri için .30 temel alınmıştır. Ön uygulamada .30'un altındaki iki madde ölçekten çıkarılmıştır. Ölçeğin son aşamasında, geleneksel değerler alt ölçeğinde toplam 12 madde; evrensel değerler alt ölçeğinde toplam 20 madde, hedonistik değerler alt ölçeğinde 6 madde yer almıştır. Alt ölçeklerin Cronbach Alpha değerleri: Geleneksel Değerler .86, Evrensel Değerler .92 ve Hedonistik Değerler .75'tir.

Cronbach Alpha ile alt ölçeklerin homojenliği belirlendikten sonra, veri toplama aracının üç boyutlu olduğunu göstermek ve yapı geçerliliğini sınamak için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) kullanılmıştır. Sağlam bir teorik dayanağa sahip olduğu varsayılan bir değişkeni ölçmek için kullanılacak olgusal araçları belirlemek için kurulacak model, araştırmacılar tarafından tamamen teorik olarak belirlenip doğrulayıcı faktör analizi ile test edilebileceği gibi, açıklayıcı faktör analizi yapılarak da elde edilebilir (Şimşek, 2007). Kenny, Kashy ve Bolger (1998) ve Sümer (2000)'in belirttikleri bilgiler ışığında, teorik altyapısı oluşturulan belirli maddelerin önceden belirlenmiş alt boyutlarda yer almasının beklendiği "Değerler Ölçeği"nin faktör yapısı incelenmiştir. DFA ile veri toplama aracının, öngörülen 38 madde ile 3 boyuttan oluştuğu, ilgili madde gruplarının ölçtüğü örtük değişkenler ile bunlara ilişkin özellikleri sınanmıştır.

Kline'a (2000) göre madde sayısı çok olduğunda, hata varyansı artabileceğinden, homojen maddelerin gruplanmasında DFA'da toplam puan olarak parselleme kullanılabilir. Veri toplama aracının alt ölçeklerinde madde sayısı çok ve homojen bir dağılım olduğu için Kline'nın belirttiği gibi parselleme kullanılmıştır. Parselleme yaparken madde toplam korelasyonlarından faydalanılmıştır. Parsellerin madde toplam korelasyonları: geleneksel 1=.499, geleneksel 2=.630, geleneksel 3=.626, geleneksel 4=.687; evrensel 1=.716, evrensel 2=.719, evrensel 3=.748, evrensel 4=.717; hedonistik 1=.354, hedonistik 2=.558, hedonistik 3=.493'tür. Bu parsellerde yer alan maddeler şunlardır: geleneksel 1: 17, 20, 25, 28, 16, geleneksel 2: 29, 30, 19, 14, 27, geleneksel 3: 21, 15, 18, 24, 22, geleneksel 4: 23, 33, 31, 34, 26; evrensel 1: 2, 3, 4, evrensel 2 :5, 6, 1, evrensel 3: 7, 9, 10, evrensel 4: 11, 12, 13; hedonistik 1: 8, 32, hedonistik 2: 36, 37, hedonistik 3: 35, 38.

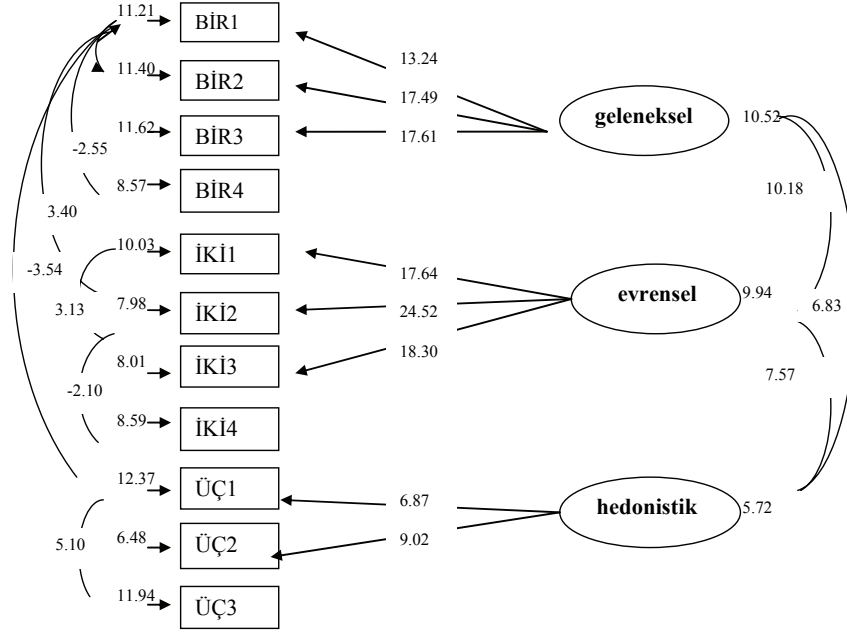
Araştırmada önerilen DFA modelinde üç örtük değişken ve birinci örtük değişken ile ilişkilendirilmiş 4 adet gözlenen değişken (geleneksel 1, geleneksel 2, geleneksel 3, geleneksel 4), ikinci örtük değişken ile ilişkilendirilmiş 4 adet gözlenen değişken (evrensel 1, evrensel 2, evrensel 3, evrensel 4) ve üçüncü örtük değişken ile ilişkilendirilmiş 3 adet gözlenen değişken (hedonistik 1, hedonistik 2, hedonistik 3) yer almaktadır.

Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum indeksleri şunlardır: ($\chi^2= 96.19$, $sd=32$, $p<0.00$) $RMSEA= 0.067$, $GFI=0.96$, $AGFI= 0.92$, $RMR= 0.012$, $SRMR= 0.034$, $CFI= 0.99$, $NFI= 0.98$, $NNFI= 0.98$). Yapılan modifikasyonların uyum indekslerine anlamlı düzeyde katkı sağladıkları görülmüştür ($p<0.05$). Ayrıca ölçekte yer alan tüm maddelerin örtük değişkenleri açıklamada yeterli “t” değerleri (t değerleri > 1.96 , $p<.05$) verdiği belirlenmiştir. Sonuç olarak, “Değerler Ölçeği”nin üç faktörlü yapısının, doğrulayıcı faktör analizi ile doğrulandığı, başka bir deyişle, faktör yapısının geçerli bir model olduğu ifade edilebilir (Şekil 1 ve Şekil 2).

(Chi-Square=96.19, $df=32$, $P =0.00$, $RMSEA=0.067$)

Şekil 1. Doğrulayıcı faktör analizi modeli için üretilen diyagram ve standardize çözümlene değerleri.

(Chi-Square=96.19, df=32, P =0.00, RMSEA=0.067)

Şekil 2. Doğrulayıcı faktör analizi modeli için üretilen diyagram ve t değerleri.

Veriler analiz edilirken kullanılan ölçek aralıkları şunlardır: 1: 1.00-1.79 (önemsiz), 2: 1.80-2.59 (az önemli), 3: 2.60-3.39 (orta derecede önemli), 4: 3.40-4.19 (önemli), 5: 4.20-5.00 (çok önemli).

Verilerin analizi

Alt problemlere ilişkin veriler çözümlenirken SPSS 15.00 istatistik paket programından yararlanılmıştır. Problem ve alt problemlerin özelliği dikkate alınarak dağılımları belirlemede yüzde, frekans, aritmetik ortalama, standart sapma ve değişkenlere göre oluşan farkın belirlenmesinde ise t testi ve varyans analizi kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın birinci alt probleminde “öğretmen adaylarının, evrensel, geleneksel ve hedonistik değerlere ilişkin görüşleri”nin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu probleme ilişkin analiz sonuçları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2

Değerler Alt Ölçeklerine İlişkin Görüşlerin Dağılımları

Değerler	Alt ölçekleri	\bar{X}	S
Geleneksel değerler	Adil olmak, güvenlik, dostluk, ahlaki güven, saygı, sadakat, sorumluluk, vb.	4,37	,498
Evrensel değerler	Dünya barışı, bilgiye önem vermek, tutum/araştırma, vb.	4,27	,506
Hedonistik değerler	Özgürlük, başarı, heyecan, rahat bir yaşam, vb.	4,26	,576

Tablo 2 incelendiğinde, ölçeklerin tamamına ait ortalama puanların yüksek olduğu görülmektedir. Ortalamaların yüksek olması öğretmen adaylarının değer alanlarına yüksek düzeyde önem verdiklerini göstermektedir. Öğretmen adaylarına göre, değerler alt ölçeklerinin önem düzeyi *çok önemlidir*. En düşük ortalama puana sahip değer alanının hedonistik değerler ($X=4,26$: çok önemli) olduğu görülmektedir. En yüksek ortalama puana sahip değer alanı geleneksel değerler alt ölçeğindedir ($X=4,37$: çok önemli). Standart sapmalara göre alt ölçeklere bakıldığında, öğretmen adaylarının en homojen dağılımının geleneksel değerler alt ölçeğinde (SS: ,498) olduğu, en heterojen dağılımın hedonistik değerler alt ölçeğinde (SS: ,576) olduğu görülmektedir.

Geleneksel değerler alt ölçeği; adil olmak, güvenlik, dostluk, ahlaki tutarlılık, güven, saygı, sadakat, sorumluluk, yeterlilik, liderlik, statü ve tanınma/takdir edilme gibi değerleri kapsamaktadır. Evrensel değerler alt ölçeğinde; topluma faydalı olma, dünya barışı, bilgiye önem vermek, bilimsel tutum/araştırma, sorgulama, değişim, açık görüşlülük, estetik, eşitlik, eleştiriye açık olmak, empati, esneklik, farklı olabilmek, kişisel gelişim, yaratıcılık, insan haklarına saygı, işbirliği, takım çalışması, toplumsal etkinlikler ve medya okur-yazarlığı gibi değerler yer almaktadır. Hedonistik değerler alt ölçeğinde ise özgürlük, başarı, heyecan, hırslılık, rahat bir yaşam ve zevk gibi değerler yer almaktadır.

Araştırmanın ikinci alt problemi “Öğretmen adaylarının değerlere ilişkin görüşleri; cinsiyet, yaş, mezun olunan okul türü, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, gelir düzeyi, katıldığı farklı sosyal etkinlik türü sayısı ve yaşamın çoğunlukla geçtiği yere göre farklılıkların incelenmesini amaçlamaktadır. Cinsiyete göre t-testi sonuçları Tablo 3’te verilmektedir.

Tablo 3
Değerler Ölçeğinin Cinsiyete Göre t-testi Sonuçları

Alt Ölçekler	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	Sd	t	p
Geleneksel değerler	Kadın	349	4,42	,44	512	3,73	,000
	Erkek	165	4,24	,58			
Evrensel değerler	Kadın	349	4,32	,44	512	3,47	,001
	Erkek	165	4,16	,60			
Hedonistik değerler	Kadın	349	4,32	,54	512	2,83	,003
	Erkek	165	4,15	,63			

Tablo 3 incelendiğinde öğretmen adaylarının cinsiyetlerine göre, tüm değer alanlarına ilişkin görüşleri arasında $p<0.01$ düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Ortalamalara bakıldığında kadın öğretmen adaylarının tüm değer alanlarına, erkek öğretmen adaylarına göre daha fazla önem verdikleri görülmektedir.

Yaşa göre varyans analizi sonuçları Tablo 4’te verilmektedir. Tablo 4 incelendiğinde öğretmen adaylarının yaş gruplarına göre; değer alanlarına ilişkin görüşleri arasında geleneksel değerler alt ölçeğinde $p<0.05$ düzeyinde gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu sonuçlara göre farkın kaynağını bulmak için yapılan scheffee testi sonuçlarına göre, 21-22 yaş ve 23 yaş ve üstü öğretmen adaylarının geleneksel değerleri, 18-20 yaş grubundaki öğretmen adaylarına göre daha önemli buldukları belirlenmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde öğretmen adaylarının mezun oldukları lise türüne göre, değer alanlarına ilişkin görüşleri arasında, geleneksel değerler ve hedonistik değerler alt ölçeklerinde $p<0.05$ düzeyinde gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu farkın kaynağını bulmak için yapılan scheffé testi sonuçlarına göre, genel lise mezunu olan öğretmen adaylarının hem geleneksel değerleri hem de hedonistik değerleri, öğretmen lisesi mezunu olan öğretmen adaylarına göre daha önemli buldukları belirlenmiştir.

Tablo 4

Değerler Ölçeğinin Yaşa Göre Varyans Analizi Sonuçları

Alt ölçekler	Yaş	N	\bar{x}	S	Sd	F	p	Fark-Scheffé
Geleneksel değerler	(1) 18-20	32	3,97	1,09	2	4,24	,015	1-2
	(2) 21-22	155	4,38	,53	511			1-3
	(3) 23 ve üstü	325	4,37	,44				
	Toplam	514	4,36	,49	513			
Evrensel değerler	(1) 18-20	32	4,09	,84	2	1,93	,145	
	(2) 21-22	155	4,32	,47	511			
	(3) 23 ve üstü	325	4,25	,50				
	Toplam	514	4,27	,50	513			
Hedonistik değerler	(1) 18-20	32	4,33	,68	2	0,39	,672	
	(2) 21-22	155	4,23	,58	511			
	(3) 23 ve üstü	325	4,28	,57				
	Toplam	514	4,26	,57	513			

Tablo 5

Değerler Ölçeğinin Mezun Olunan Lise Türüne Göre Varyans Analizi Sonuçları

Alt ölçekler	Okul türü	N	\bar{x}	S	Sd	F	p	Fark-Scheffé
Geleneksel değerler	(1) Genel Lise	417	4,39	,44	2	5,850	,003	1-2
	(2) Öğretmen Lis.	38	4,13	,87	511			
	(3) Meslek Lisesi	59	4,29	,46				
	Toplam	514	4,36	,49	513			
Evrensel değerler	(1) Genel Lise	417	4,28	,47	2	1,209	,299	
	(2) Öğretmen Lis.	38	4,15	,83	511			
	(3) Meslek Lisesi	59	4,28	,43				
	Toplam	514	4,27	,50				
Hedonistik değerler	(1) Genel Lise	417	4,30	,53	2	6,096	,002	1-2
	(2) Öğretmen Lis.	38	3,96	,85	511			
	(3) Meslek Lisesi	59	4,24	,56				
	Toplam	514	4,26	,57	513			

Öğretmen adaylarının katıldığı sosyal etkinlik türlerinin sayısına göre varyans analizi sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6

Değerler Ölçeğinin Sosyal Etkinliklerin Sayısına Göre Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Etkinlik Sayısı	N	\bar{x}	S	Sd	F	p	Scheffé
Geleneksel Değerler	1. 1 Etkinlik	149	4,29	,58	2			
	2. 2-3 Etkinlik	270	4,38	,45	511			
	3. 4 Etkinlik ve üstü	95	4,43	,45		2,56	,078	
	Toplam	514	4,36	,49	513			
Evrensel Değerler	1. 1 Etkinlik	149	4,17	,59	2			1-3
	2. 2-3 Etkinlik	270	4,28	,44	511			
	3. 4 Etkinlik ve üstü	95	4,40	,47		5,82	,003	
	Toplam	514	4,27	,50	513			
Hedonistik Değerler	1. 1 Etkinlik	149	4,18	,68	2			1-3
	2. 2-3 Etkinlik	270	4,27	,53	511			
	3. 4 Etkinlik ve üstü	95	4,37	,48		3,22	,041	
	Toplam	514	4,26	,57	513			

Tablo 6 incelendiğinde öğretmen adaylarının farklı sosyal etkinliklere (sinema, tiyatro, konser, sergi, sosyal yardım kuruluşlarında çalışma, kulüp üyeliği, spor aktiviteleri) katılım sayısına göre değer alanlarına ilişkin görüşleri arasında, evrensel değerler alt ölçeğinde $p < 0.05$ düzeyinde gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu sonuçlara göre farkın kaynağını bulmak için yapılan scheffé testi sonuçlarına göre, 1 sosyal etkinliğe katılan öğretmen adaylarına göre, 4 ve üstü sosyal etkinliğe katılan öğretmen adaylarının evrensel ve hedonistik değerler alt ölçeklerindeki değerleri daha önemli buldukları belirlenmiştir.

İkinci alt problem doğrultusunda, öğretmen adaylarının kişisel özellikleri anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, ailenin gelir düzeyi,

yaşamın çoğunlukla geçtiği yer değişkenlerine göre varyans analizi yapılmış, ancak ortalamalar arasında anlamlı farklar görülmemiştir. Bu sonuçlara göre öğretmen adaylarının bu kişisel özelliklerine göre değerleri aynı düzeyde benimsedikleri söylenebilir.

Tartışma ve Sonuç

Öğretmen adaylarının, verilen tüm değer alanlarını yüksek düzeyde önemli buldukları görülmüştür. Ölçeğin tamamından elde edilen ortalamaların yüksek olması öğretmen adaylarının değer alanlarını yüksek düzeyde benimsediklerini göstermektedir. Öğretmen adaylarına göre, değerler alt ölçeklerinin önem düzeyi *çok önemlidir*. En düşük ortalama puana sahip değer alanı *hedonistik değerler*, en yüksek ortalama puana sahip değer alanı *geleneksel değerlerdir*. Bu bulgu Uyguc'un (2003) çalışmasını destekler niteliktedir.

Furnham'ın (1984) üç ayrı kültürü karşılaştırmak için yaptığı bir araştırmada, Güney Afrikalıların eşitlik, barış, uzlaşma, ulusal güvenlik ve sosyal tanınma; Avrupalıların ise dostluk, olgun sevgi, estetik, aile güvenliği, ve heyecanlı bir yaşam değerlerine daha çok önem verdiği, Hintlilerin ise iki gruptaki değerleri ortalama olarak benimsediği görülmüştür. Furnham araştırma sonuçlarını üç ayrı kültürün tarihi, kültürel, sosyo-politik yapısı ve gereksinimleri ile açıklamaktadır. Değerler, bir yandan bilişsel süreçleri, bireysel tutum ve davranışları etkilerken, diğer yandan toplumun kültürel kalıplarıyla etkileşimde bulunmakta ve onları yansıtmaktadır. Değerler hem toplumdaki topluma, hem de zaman içinde değişmektedir. Elde edilen sonuçlara göre, en çok benimsenen değerlerin geleneksel değerler olması; ataerkil bir aile yapısından gelen öğretmen adaylarının birçok temel gereksiniminin (güvenlik vb.) karşılanamadığı ve kaygılarının (adalet, güven vb.) giderilemediği, bilgi toplumu değerlerini içselleştiremediği ve yaşam felsefesi içinde yer almadığının göstergesi olabilir. Bu durum toplumun sosyo-politik yapısı ve farklı grupların farklı gereksinim hiyerarşileriyle yorumlanabilir.

Öğretmen adaylarının cinsiyetlerine göre benimsedikleri değerler karşılaştırıldığında, erkek öğretmen adaylarına göre, kadın öğretmen adaylarının tüm değer boyutlarına daha fazla önem verdikleri görülmektedir. Bunun yanında kadın ve erkek öğretmen adaylarının en yüksek oranda benimsedikleri değerlerin geleneksel değerler olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulguyu destekleyen diğer araştırma bulguları şöyledir; Goss'a (1997) göre en çok tercih edilen değerler sorumluluk, yeterlilik, çatışmadan kaçınma, dürüstlük, doğruluk, saygı, güvenilirlik; en az tercih

edilen değerler ise yanlılık, özerklik, şefkatli olma, farklılık, özgürlük, itaat ve düzenlilik. Erkan'ın (1998) araştırmasına göre Türk toplumunun dünya görüşü, daha çok; bilimsel–teknolojik alan ve paradigmadan kaynaklanan zihinsel öğelere değil, kültürel alanın temel unsurları olan geleneksel değer, norm ve davranışlara dayanmaktadır (Erkan, 2006). Konrad Adenauer Vakfı'nca (1998) yapılmış olan “Türk Gençliği 98-Suskun Kitle Büyüteç Altında” adlı çalışmada da Türk gençlerinin değerler ölçeğinde ailevi değerlerin tartışmasız bir üstünlüğü olduğu görülmüştür. İkinci sırada entelektüel değerler (eğitim ve bilgi), üçüncü sırada ise dinsel değerler yer almıştır. Bu sonuçlar Türk toplumunun kültürel yapısı ve geleneği koruma anlayışının sürdüğünün, aynı zamanda kadın öğretmen adaylarının ataerkil bir aile yapısıyla yetiştirildiğinin göstergesi olarak yorumlanabilir.

Öğretmen adayları yaş gruplarına göre karşılaştırıldığında, 18-20 yaş grubundaki öğretmen adaylarının geleneksel değerleri, 21 yaş ve üstündeki öğretmen adaylarına göre daha düşük düzeyde benimsedikleri belirlenmiştir. Geleneksel değerler, içinde yaşanılan toplumun kültürünün bir parçasıdır. Bu nedenle yaşı biraz daha küçük olan 18-20 yaş grubundaki öğretmen adaylarının farkındalığı biraz daha az olabilir. Bu bulgular Gözütok'un (1995) araştırmasıyla paralellik göstermektedir (Akt. Sarı, 2005). Buna göre, yaşın ilerlemesi ile kazanılan deneyimin, geleneksel değerlerin kazanımını olumlu yönde, evrensel değerlerin ve hedonistik değerlerin kazanımını olumsuz yönde etkilediğinin bir göstergesi olduğu söylenebilir.

Öğretmen adaylarının mezun oldukları lise türüne göre değer alanlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde genel lise mezunu olan öğretmen adaylarının, öğretmen lisesi mezunu olan öğretmen adaylarına göre geleneksel ve hedonistik değerleri daha önemli buldukları belirlenmiştir. Erdoğan'ın (1996) araştırmasına göre hedonist bireyler modern toplumun bireylerinin yerini almaktadır. Öğretmen liselerinden mezun olan öğretmen adaylarının çoğunlukla yatılı okudukları düşünüldüğünde, geleneksel değer algılarının düşük olması, aileden erken yaşta kopmaya ve hedonistik değerlerin düşük olması ise erken yaşta sorumluluk almaya bağlanabilir. Genel lise mezunu olan öğretmen adaylarının geleneksel değer algılarının yüksek olması, aile bireylerinin, değerlerin öğrenilmesinde olumlu model olduğunun ve hedonistik değer algılarının yüksek olması ise ailenin sunmuş oldukları olanakların, gençlerin değer algılarının sınırlarını genişletmede olumlu etki sağladığı ile açıklanabilir.

Öğretmen adaylarının katıldığı sosyal etkinliklerin sayısına göre varyans analizi sonuçları incelendiğinde; katıldıkları sosyal etkinlik sayısı ne kadar

çok ise evrensel ve hedonistik değerleri de o ölçüde önemli buldukları görülmüştür. Karagül ve Masca (2005) ve Norris'e (2002) göre sivil toplum örgütleri, farklı sosyal tabakadan insanları bir araya getirmekte, farklı kökenlerden insanları kaynaştırmakta, ayrıca hoşgörü, işbirliği gibi değerlerin yaygınlaşmasını sağlayarak zengin bir toplumsal alt yapının oluşmasına katkıda bulunmaktadır (Erdoğan, 2006, Kaynak ve Bilgin, 2008). Sosyal faaliyetlerde aktif rol alma, iş başarısını pozitif etkilemektedir. Sosyal faaliyetler, kişinin sosyalleşmesinde ve kişilik özelliklerinde önemli kazanımlar sağlarken; birey, bu şekilde farklı çevreden gelen insanlarla etkileşim içine girmekte, karşılıklı bu etkileşim de bireysel gelişimine ve iş başarısına katkıda bulunmaktadır (Kaynak ve Bilgin, 2008).

Sax ve diğerleri (1998), üniversite öğrencilerinin toplumsal faaliyet ve sosyal yardım programlarına katılma oranlarını incelemiş ve buna göre hayatta başarılı bir uyum için, kendini gerçekleştirme arayışında olmak ve diğerleri hakkında güçlü şekilde sorumluluk sahibi olmanın önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır (Akt. Santrock, 2000). Küçük ve Koç'a (2004) göre spor; fedakarlık, hakkaniyet, sadakat, sorumluluk, çok çalışmak, güvenilirlik, hoşgörü ve kendini disiplin altına alma gibi birçok sosyal değer oluşmasına ve sürekli hale gelmesine yardımcı olmaktadır. Bu bulgulara göre, farklı sosyal etkinliklere katılmanın, bireyin hem kişisel hem de sosyal gelişimini ve doğal olarak evrensel ve hedonistik değer algılarını olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Öğretmen adaylarının anne ve baba eğitim düzeyi, ailenin gelir düzeyi ve yaşamın çoğunlukla geçtiği yer değişkenlerine göre varyans analizi yapılmış, ancak puanlarına ait ortalama farklarının anlamlı olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Aydın'a (2003) göre yaşanılan yer, baba eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyi açısından anlamlı farklar elde edilmiştir. Bedensel disiplin ve kültürel seviye ile ilgili demokratik içeren değerler şehir değişkeninde, insani değerler köy değişkeninde ön planda olmakta; baba eğitim düzeyinin yüksekliği toplumculuk eğilimine işaret etmekte, aile gelir seviyesinin yüksekliği ferdiyetçilik, maddî hayat ve mutluluk değerleri üzerinde etkili olmaktadır. Koca'ya (2009) göre, ortalama aylık harcama düzeyi düşük grupların, daha yüksek olan gruplara göre "evrensellik" değerine, yani dünya barışı, kardeşlik, huzur, eşitlik gibi konulara daha çok önem verdikleri görülmüştür. Öğrencilerin değerleri ile yerleşim yeri arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Coşkun ve Yıldırım'a (2009) göre ise anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve yaşanılan yer (kır-kent) değişkenlerine göre değer tercihlerinde anlamlı fark yoktur. Bu sonuçlara göre, öğretmen adaylarının anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, ailenin

gelir düzeyi, yaşamın çoğunlukla geçtiği yer, kişisel farklılıklarına rağmen değerleri aynı düzeyde benimsedikleri söylenebilir.

Bu bağlamda araştırmada elde edilen verilerden benzer araştırmalara yönelik bazı öneriler aşağıda sunulmuştur.

Çalışma grubundaki öğretmen adaylarının katıldıkları sosyal etkinlik sayısı ne kadar çok ise evrensel ve hedonistik değerleri de o ölçüde önemli buldukları görüldüğünden, genel olarak eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarının sözkonusu değerlere ilişkin algılarını yüksek tutmak için sosyal etkinlik çeşitliliğini ve sayısını artıracak programlar düzenlenmelidir.

Öğretmen adaylarının mesleki yaşamlarında onları başarıya götürecek hedonistik değerleri kazanmalarında farkındalık düzeyleri artırılabilir. Ulusal ve evrensel değerler arasındaki ilişkileri görebilecek, kendi kültürüne yabancılaşmadan evrensel kültürün gelişmesine katkıda bulunabilecek kuşakların yetişmesi için ulusal politikaların oluşturulması gerekmektedir.

Bireyin değer oluşumu göz önünde bulundurulduğunda eğitim süreci içerisinde öğretmenlerin sahip olduğu değerlerin yetiştirecekleri öğrencileri etkileyeceğinden tüm eğitim birimlerinde çalışan öğretmenlerin değerlerinin belirlenmesi ve çıkan sonuçlara göre değerlendirilmesi gerekir.

Bilgi toplumunun değerleri konusunda genel geçer sonuçlara ulaşılabilmesi ve genellemelerin yapılabilmesi için daha geniş ve çeşitli örneklem gruplarıyla, özellikle, hangi tür sosyal etkinliklerin, evrensel değer algısını artırdığı konusunda araştırmalar yapılmalıdır.

Kaynakça/References

- Akbaba, A. (2004). İlköğretim okul yöneticilerinin iş değerleri. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004*, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Aktan, C. C. (1998). Değişen dünya ve yeni global değerler. *Yeni Türkiye*, 669-673. <http://www.canaktan.org> adresinden 04/11/2009 tarihinde alındı.
- Aktan, D. ve Turan, S. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 227-259.
- Aktepe, V., ve Yel, S. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin değer yargılarının betimlenmesi: Kırşehir ili örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 7 (3), 607-622

- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 121-144.
- Bayazıtlı, E., Yayla, H. E., ve Gürel, E.(2006). Serbest muhasebeci mali müşavirlerin yaşam değeri yönelimlerini oluşturan faktörlerin belirlenmesi üzerine bir araştırma. MPRA Paper No. 3662, <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/3662/> adresinden 4/08/2010 tarihinde alındı.
- Bulurman, B. (2002). Enformasyon toplumu ve eğitim. *İs, Güç - Endüstri İlişkileri Ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 4 (1) 2.
- Coşkun, Y., ve Yıldırım, A. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Değer Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1 (6), 311-328.
- Çalık, T., ve Sezgin, F. (2005). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 13 (1), 55-66.
- Demir, S. B., ve Koç, K. (2009). Evrensel değerlere ilişkin bir tutum ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği. *I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu*. 23- 30 Mayıs 2009. Uşak Üniversitesi. Avrupa Birliği Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi, Uşak.
- Devrani, T. K. (2010). Kişisel değerlerin kuramsal yapısı ve pazarlamadaki uygulamalar. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(1),49-70
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55-72.
- Erdoğan, E. (2006), Sosyal sermaye, güven ve Türk gençliği. http://www.urbanhobbit.net/PDF/Sosyal%20Sermaye_emre%20erdogan.pdf, 21/06/2009 tarihinde alındı.
- Erkan, H. (2006). Bilgi toplumu. *Akademik Bilişim Konferansı*. Ab.org.tr/ab06/bildiri/236.doc adresinden 20/03/2010 tarihinde alındı.
- Evin, İ., ve Kafadar, O. (2004). İlköğretim sosyal bilgiler programının ve ders kitaplarının ulusal ve evrensel değerler yönünden içerik çözümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (3), 293-302.
- Furnham, A. (1984). Value systems and anomie in three cultures. *International Journal of Psychology*. 19, 565-579.
- Goss, P. R. (1997). *Norms and values for a public administration ethics*. Unpublished doctoral dissertation, University of Colorado at Denver, Available from <http://proquest.umi.com> adresinden 20/03/2010.
- Karagül, M., ve Masca, M. (2005), Sosyal sermaye üzerine bir inceleme, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 36-50.
- Kaynak, R., ve Bilgin, N., (2008). Sosyal sermaye faktörlerinin iş başarısına etkisi: Üniversite çalışanları üzerine ampirik bir çalışma. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 32(1), 29-38

- Kenny, D.A., Kashy, D. A., ve Bolger, N. (1998). Data analysis in social psychology. In D. Gilbert, S. T. Fiske, ve G. Lindzey (Eds.), 4th Ed. New York: McGraw-Hill.
- Kline, R. B. (2000). *Principles and practice of structural equation modeling*. Second Edition, Newyork London: The Guilford Press.
- Koca, A. İ. (2009). *Üniversite öğrencilerinin değerleri ve bireysel özellikleri ile kariyer tercihleri arasındaki ilişki: Çukurova Üniversitesi'nde bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Konrad Adenauer Vakfı. <http://www.konrad.org.tr/index.php?id=186>. 17/06/2009 tarihinde alındı.
- Küçük, V., ve Koç, H. (2004). Psiko-sosyal gelişim süreci içerisinde insan ve spor ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 9(1), 211-223.
- Norris, P. (2002). Making democracies work: social capital and civic engagement in 47 societies. *Midwest Political Science Association 60th Annual Meeting, April 25th 2002*. Chicago: Palmer House Hilton, Available from <http://ksghome.harvard.edu> adresinden 04/11/2009.
- Oktay, A., ve Esmer, E. A. (2008). Öğretmenin değişen rolleri ve değerler. *Eğitim Bilimleri Bakış Açısıyla Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitimin Çağdaş Değerlerle İrdelenmesi Çalıştayı*. 1-3 Mart 2008. Ankara: Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Orhan, K.(1997). *İş doyumu ve değerler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Özden, Y. (2008). *Eğitimde yeni değerler*. 6. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitim Dergisi*. 1(3), 217-239.
- Özgener, Ş. (2000). Değer yönetiminde: imalat sanayindeki Türk yöneticilerinin yükselen değerlerine ilişkin bir araştırma. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*. 1(1), 172-189 <http://www.mu.edu.tr/sbe/sbedergi> adresinden 22/06/2010 tarihinde alındı.
- Roy, A. (2003). *Factor analysis and initial validation of the personal values inventory*. Unpublished doctorate dissertation, Tennessee State University, USA.
- Sağnak, M. (2005). Örgüt ve yönetim değerlerinin önemi. *Millî Eğitim Dergisi*. 33(166), <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler> adresinden 02/02/2010 tarihinde alındı.
- Santrock, J. W. (2001). *Gençlerde Ahlaki Gelişim, Değerler ve Din*. Çeviren: Selva Arslan. <http://www.pdrceyiz.biz/genclerde-ahlaki-gelisim-degerler-din-t2708.html> adresinden 21/06/2009 tarihinde alındı.

- Sarı, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi örneği. <http://www.dem.org.tr/ded/10/DED10mak5.pdf> adresinden 20/03/2009 tarihinde alındı.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. In M. Zanna (Eds.), *Advances in experimental social psychology* (pp. 1-65). New York: Academic Press.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: temel ilkeler ve lisrel uygulamaları*. Ankara: Ekinoks.
- Turan, S., ve Aktan, D. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 227-259.
- Uyguç, N. (2003). Cinsiyet, bireysel değerler ve meslek seçimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 93-103.
- Yaman, H., Taflan, S., ve Çolak, S. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe dersi kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18 (7), 107-120.
- Yılmaz, K. (2008). *Eğitim yönetiminde değerler*. Ankara: Pegem A Akademi.
- Yılmaz, E. (2009). Öğretmenlerin değer tercihlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(7), 109-128.

İletişim/Correspondence:

Doktora Öğrencisi. Esen Altunay
Ege Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı
e-mail: esenaltunay@yahoo.com

Prof. Dr. Münevver Yalçınkaya
Ege Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı
e-mail: munevver.yalcinkaya@ege.edu.tr

Received: 14/08/2010
Revision received: 23/10/2010
Second revision received: 16/12/2010
Approved: 05/01/2011